

Vincas URBUTIS

LIE. *pujóti*, LA. *pu(i)jât*

Lie. *pujóti*, *-ója*, *-ójo* – tai šiaurės žemaičių (dounininkų) šiaurinės pusės žodis, pietvakariuose siekiantis Gargždus, o šiaurryčiuose bent kiek pažįstamas dar ir kuršeniškiams (jau pietų žemaičiams, dūnininkams). Lietuvių kalbos žodynas (LKŽ X 859) skiria tokias jo reikšmes:

1. „svaidyti į šalis, blaškyti, sklaidyti (|| *parenti*)“, su kuria derinasi ir *išpujóti 1* „išsklaidyti, išdraikyti“;
2. (intr.) „pūsti (apie vėją)“;
3. „niekais leisti, eikvoti“;
4. (refl.) „smėlyje kapstyti, plunkti“, atitinkamai ir *išpujóti 2* „kuičiantis, plunkiantis iškapstyti“ bei *nupujóti* „t.p.“.

Dar kitos dvi reikšmės iškyla tik priešdėlių vediniuose:

5. „- *parenti*“ (artima 1 rkš., tik ten prišlieto reikšmės varianto paaiškinimas „*parenti*“ suvoktiną maždaug kaip „kedenti, plaikstyti, taršyti“, o ne „daryti purų, birų, gurų“, kaip čia): *išpujóti 3* „iš*parenti*“; iš kitur galima pridėti *pujóti* „išdirbti, *parenti*“ su priešdėliais *iš-* ir *pa-*¹;

6. „-*griauti*, -*naikinti*“: *išpujóti 4* „iš*griauti*, sunaikinti, su žeme sulyginti“.

Bendrinėje kalboje *pujóti* nėra įsitvirtinęs. Žodynuose, beje, kartais pasitaiko, iš netyčių pasigaunamas (vietoje ar ne vietoje) ir vieno kito rašytojo. Po A. Juškos (iš kur LKŽ cituojama 5-aja reikšmė) jį yra pateikę, pavyzdžiui, leksikografas J. Ryteris (1 rkš., latviškai versta „mētāt, svaidīt“), J. Šlapelis (1 ir apytikriai 6 rkš., versta le. „roztrząsnać, rozrzucić“ – su priešd. *iš-* – ir „bujać“), A. Lyberis (verčiama „повевать, подувать; раскидывать, разбрасывать; расточать“, tad netiksliai 2 rkš., be to, dar 1 ir 3 rkš.; lygiai taip ir sinonimų žodyne: dedama prie dominančių *pūsčioti*, *mėtyti* ir *eikvóti*)². Iš standartinės kalbos žodynų užsieninis penkiatomis Lietuvių

¹ V. Vitkauskas, Šiaurės rytų dūnininkų šnektų žodynas, Vilnius, 1976, 286.

² J. Ryteris, Lietuviškai-latviškas žodynas, Rīga, 1929, 956; J. Šlapelis, Kirčiuotas lenkiškas lietuvių kalbos žodynas, Vilnius, 1938, 101, 393; A. Lyberis, Lietuvių-rusų kalbų žodynas, I [turėtų būti II] leid., Vilnius, 1988, 642; A. Lyberis, Sinonimų žodynas, Vilnius, 1980, 334, 223, 98.

rašomosios kalbos žodynas (NdŽ III 446) *pujoti* pateikia dviem reikšmėmis (iš kurių pirmoji „auseinanderscharren (von Hühnern), (nach allen Richtungen) vertragen (vom Wind)“ jungia 4 ir bent iš dalies 1 rkš., o antroji „(Vermögen) verschwenden, vertun“ atitinka čionykštę 3 rkš.), o mūsiškis vienatomis Dabartinės lietuvių kalbos žodynas – viena kompleksine reikšme, ir tai tik pirmajame, 1954 m., leidime (DŽ 636: „blaškyti, naikinti, siaubti“) – iš vėlesnių (1972 ir 1993 m.) leidimų tas veiksmažodis visai išpujotas. Iš rašto žmonių, vartojusių *pujoti*, svarų balsą, rodos, gali turėti tiktai S. Daukantas – ir todėl, kad jis pradeda šio žodžio rašytinę fiksaciją, ir todėl, kad toji fiksacija patikima, galėjusi atsiremti į paties autoriaus gimtosios šnektos vartoseną. Prie S. Daukanto Būdo pridėtame žodynėlyje J. Talmantas *pujoti* yra paaiškinęs „blaškyti, naikinti, siaubti“ (ar ne iš čia jau cituotas DŽ aiškinimas?). S. Daukanto Raštų (= DaukR) I tome, apimančiame ir Būdą, B. Vanagienė tenkinasi siauresniu reikšmės nusakymu „blaškyti, gainioti“⁴. Jei reikėtų atsižvelgti tiktai į pačioje pradžioje (pirmajame pratarmės puslapyje) esantį pavartojimą (*kur pirma karšti viesulai, žvildami degančias smiltis, neapregimuose tyruose pujojo* DaukR I 403), gal pakaktų ir dar siauresnės reikšmės sinonimo „pustyti“, nes juk kalbama apie vėjo (viesulo) blaškymą, gainiojimą ar tiesiog pūtimą. Tačiau kitur S. Daukantas (-)*pujoti* yra ir kitaip pavartojęs: iš čia pridėtiniai reikšmės aiškinamieji „naikinti, siaubti“ (J. Talmanto) bei „išgriauti“ (B. Vanagienės: *išpujoti* „išblaškyti, išgriauti“ DaukR II 823), iš čia ir atskira LKŽ reikšmė *išpujoti* 4 „išgriauti, sunaikinti, su žeme sulyginti“. Vadinas, 5 rkš. „-griauti, -naikinti“, nežinoma iš tarmių ir apskritai jokių kitų šaltinių, yra individuali ir kartu kiek problemiška – arba tai tik kontekstinė reikšmė, ypatingesnis žodžio pavartojimas (tad visai ne kalbos, o tik kalbėjimo reiškiny), arba latvių kalbos poveikio autoriui apraiška.

K. Miülenbacho ir J. Endzelyno latvių kalbos žodyne (ME) ir jo papildymuose (EH) informacija apie la. *pujât* bei *puijât* semantiką labai išblaškyta: taip yra dėl priešdėlinių veiksmažodžių pateikimo tame žodyne savo alfabetinėje vietoje (visai skyrium nuo pamatinių veiksmažodžių), dėl formų su *-j-* ir *-ij-* dėjimo (ne visur) į atskirus straipsnius, dėl nevienodo reikšmių skyrimo. Apžvalgą turėtų palengvinti tokia apibendrinta reikšmių rikiuotė (nusakant reikšmę, į priešdėlių sukeliama poveikį semantikai atsižvelgiama tik tada, kai pamatinis nepriešdėlinis veiksmažodis tokia reikšme nežinomas):

- 1a. „ardyti, niokoti, naikinti, siaubti“ – *puijât* (*pujât*) ME, *izpujât* ME, *nùopuijât* ME, *sapuijât* ME; 1b. „per daug dėvėti, dyžti“ – *puijât* ME, *izpuijât* ME s. v. *izpujât*;
- 1c. „nukraustyti, pašalinti“ – *nùopuijât* (*nùopujât*) ME, iš dalies ir EH;
2. „išeikvoti“ – *izpujât* 1 EH;

¹ S. Daukantas, Būda senovės lietuvių kalbėnų ir žemaičių..., Kaunas, 1935, 350.

⁴ S. Daukantas, Raštai, I, Vilnius, 1976, 771.

3a. „vyti, varyti (iškraustyti)“ – *puijât (pujât)* ME, *pujât 1* EH, *àizpujât* ME, *iz-puijât* EH; 3b. „(pa)skatinti, (pa)raginti“ – *sapujât* ME; Džūkstėje ir nepriešdėlinis *pujât* šalia „varyti“ dar reiškiantis ir „raginti“ (prof. M. Rudzytės informacija, jos gauta iš Latvijos Mokslų Akademijos rengiamo latvių tarmių žodyno redakcijos); dėl poreikšmių „varyti“ ir „raginti“ glaudžios sąsajos plg. la. *skubināt* ar lie. *varýti* vartojimą – daugelyje tekstų jie gali būti abejaip suprantami, pvz.: la. *skubināt zirgu* „varyti / raginti arklių“, *skubināt mācīties* „raginti / varyti mokytis“; 3c. „siundyti (šuni)“ – *pujât 1* EH, be to, dar plg. *puijināt* ME, *sapuijināt* ME;

4. „tvarkyti(s), rengti(s) (išvykstant)“ (gal dar ir „pustytis, puoštis, švarintis“) – *pujât(iēs)* 2 ME;

5. „kakoti, dergti“ – *pujât 3* EH, II *àizpujât* EH, II *sapujât* EH.

La. *pujât (puijât)*, kaip ir lie. *pujóti*, – ne bendrinės kalbos žodis. Jo nėra net baigiamame leisti daugiatomiam latvių bendrinės kalbos žodyne (LLVV)⁵. Tačiau senuosiuose žodynuose jis anksti yra pradėjęs rodytis. Pirmiausia jo pakliūta į Liepojos kampo leksikografo J. Langijaus 1685 m. rankraštiniį žodyną, kur įrašyta: *Puijaht, ißpuijaht, aus v. zu nichte werden*⁶ (tad skirtumas nuo 1a rkš. tik tas, kad ji ne tranzityvinė, o savaiminė – „(iš)irti, nykti“). ME *puijât* su tokiu pat reikšmės paaiškinimu cituoja iš nedaug vėlesnio rankraštinio žodyno „Manuale Lettico Germanicum“, kuriame apstu iš Langijaus nurašytų žodžių. Nepriklausomai nuo šių rankraštinųjų šaltinių (*iz)pu(i)jāt* į savo 1748 m. spausdintą žodyną yra įdėjęs rygiškis K. Elversas, nesiribojęs vien G. Mancelio žodyno leksika, bent kiek žodžių graibstęsis ir iš įvairių tarmių: *abschinden, zu sehr nutzen, puijaht, ispuijaht, Ahdu noplehft, nodihraht*⁷. Vargiai galima abejoti, kad kaip tik šia K. Elverso informacija kiek vėliau bus pasinaudojęs J. Langė (jo žodyno Vilniuje, deja, nėra, tad reikia ištekti taip, tiesiogiai bei tiksliai nepacitavus). Nėra savarankiškas nė G. F. Stenderis, kuriam šio žodžio irgi būta svetimo: 1761 m. jis tepateiktas laužtiniuose skliausteliuose, dar pažymėjus, kad paimta iš K. Elverso: [*puijaht, -is= abschinden, zu sehr nutzen. E. L.*]⁸, o 1789 m. žodyne⁹ nurodyta, kad vienur remiamasi tiesiai K. Elversu: *puijaht, ispuijaht, zu sehr gebrauchen, abschinden. E. I 210*, kitur – (tarpininku) J. Lange: *abschinden, [...] zu sehr nutzen, puijaht, ispuijaht. L. II 17*.

⁵ Latviešu literārās valodas vārdnīca, I–, Rīga, 1972–.

⁶ Nicas un Bārtas mācītāja Jāņa L a n g i j a 1685. gada latviski-vāciskā vārdnīca ar īsu latviešu gramatiku. Pēc manuskripta fotokopijas izdevis... E. B l e s e, Rīga, 1936, 204.

⁷ LIBER MEMORIALIS LETTICUS, Oder Lettisches Wörter=Buch... von CASPAR ELVERS... RIGA... 1748, 13.

⁸ Neue vollständigere Lettische Grammatik, Nābft einem hinlänglichen LEXICO... verfaßet von Gotthard Friederich S t e n d e r, Braunschweig, 1761, 113 (žodyno dalyje).

⁹ Lettisches Lexikon. In zween Theilen abgefaffet... von Gotthard Friedrich S t e n d e r... Mitau.

Kaip matyti iš ME ir EH esančių šnektų duomenų, kuriuos V. Zepas be didesnių pralaidimų yra dar ir kartografavęs¹⁰, didžioji dauguma vietų, pažįstančių (-)pu(i)jât, telkiasi trikampyje, kurio pagrindas remiasi į Žemaičius ir traukiasi nuo Gramzdos vakaruose iki Zaleniekų bei Svetės rytuose, o viršūnę sudaro Dzirciemas (nuo kurio tolokai atitrūkusi šiaurės vakaruose, pačiame Kuršo iškyšulyje, dar yra Dundaga). Nuo pagrindinio ploto toli į rytus, Latvijos viduryje, yra kitas, daug mažesnis plotelis. Į jį įeina vos keletas vietų: Cėsvainė (su *izpujât* 1a rkš.), Vastiena (su *puijinât* 3c rkš.) ir prie jų glaudžiai prišlijusios, nors jau ypatingesne 5 rkš. atsiskiriančios Kalnava (su *(àiz)pujât*) ir Vecpiebalga (su *pujât*). Jei ne ta salelė, la. trm. *pu(i)jât* (ir žem. *pujôti*) geografiškai visai drąsiai būtų galima skirti prie užsilikusios kuršių leksikos. V. Zepas gal ir per daug bus pagerbęs *pu(i)jât*, pagal paplitimą dėdamas jį į tokių žodžių būrį, kurie pažįstami visoje Latvijoje, išskyrus Latgalą (tač vienoje rikiuotėje su *avuôts* „šaltinis“, *karaša* „ragaišis“, *laūnags* „pietūs; pavakariai“, *nūja* „lazda“, *sēne* „grybas“ ir pan.; žr. jo knygos, nurodytos 10 išn., p. 89 t.). Senieji žodynai rodo, jog ir prieš du tris amžius tai būta toli gražu ne visiems pažįstamos tarmybės. Nebent tik J. Langijaus duomenys galėtų būti šiočia tokia atrama prielaidai, kad tada žodis vartotas ir pačiuose vakaruose, pajūryje, bent jau pietiniame.

Dabar tyro nusiteikimas, kad lie. *pujôti*, la. *pu(i)jât* kilmė jau yra galutinai paaiškėjusi ir kad etimologui su šiais žodžiais nebėra kas veikti. E. Frenkelio žodyne trumpai drūtai pasakyta, kad žem. *pujôti*, kurio kilmės K. Būga dar nežinojęs, esąs iš latvių *pu(i)jât* (taip dabar ir LKŽ), o pastarasis – iš lyvių *puij* „eikvoti, kleisti“, ir nurodyta ME s. v. *puijât* (F r a e n k e l 663 t.). J. Endzelynu remiasi, jam kildinimą iš lyvių kalbos priskiria ir tie, kuriems terūpi vien la. *pu(i)jât*¹¹. Toks rėmimasis yra reikalingas šiokių tokių patikslinimų. Viena, J. Endzelynas la. *pu(i)jât* specialiai nėra aiškinęs ir dėl kilmės ką nors visai kategoriškai teigęs, tik užsiminęs, kad tai galėtų būti skolinys (Wohl aus liv. *puij* „verschwenden, aufzehren“ ME III 403). Antra, priminti tokį galimą aiškinimą J. Endzelyną veikiausiai bus paskatinęs K. Ulmanio žodynas (ME jis nurodytas), kur lygiai šitaip lyvių žodis jau prirašytas; galima pridurti, kad gretinimas su lyvių žodžiu randamas ir dar anksčiau, A. Bylenšteino gramatikoje¹². Trečia, vėliau rašiusieji apie *pu(i)jât* tarsi nėra pastebėję, kad primindamas galimą kildinimą iš lyvių kalbos J. Endzelynas yra turėjęs galvoje ne visas reikšmes ir kad puslapiu toliau dėl *pujât(iês)* bent jau reikšme „tvarkyti(s), rengti(s)

¹⁰ V. J. Z e p s, *Latvian and Finnic Linguistic Convergences*, Bloomington–The Hague, 1962, 169 (fig. 103).

¹¹ V. J. Z e p s, žr. 10 išn.; S. R a ģ e, *Baltijas somu valodu aizguvumi latviešu valodā, ko pirmais etimologizējis J. Endzelīns, – Dialektālās leksikas jautājumi*, I, Rīga, 1986, 78.

¹² A. B i e l e n s t e i n, *Die lettische Sprache nach ihren Lauten und Formen erklärend und vergleichend dargestellt*, I, Berlin, 1863, 389.

(išvykstant), pustytis“ jis yra priminęs kitokį galimą aiškinimą – siejimą su lie. *pujóti* „pūsti“ (in der letzten Bed. zu li. *pujóti* „blasen“ PΦB LXVI, 228 ? – jo nurodytoje vietoje kaip tik yra K. Būgos užuomina dėl *pujóti* kaip savo žodžio, nurodyta ir E. Frenkelio, tačiau, kaip jau sakyta, jo palikta be jokio dėmesio – K. Būga, girdi, dar nežinojęs, kad tai skolinys). Tad pasirodo, jog J. Endzelynas su savo neabejotinu autoritetu baltų etimologijos srityje ne tik kad netrukdo tolesnio la. *pu(i)jāt* bei lie. *pujóti* kilmės nagrinėjimo, bet jį netgi skatina, ragina kitus iš arčiau pasižiūrėti, kuris iš jo užsimintų dviejų galimų aiškinimų priimtinesnis, patikimesnis.

Svarbiausi sunkumai, su kuriais susiduria kildinimas iš lyvių kalbos, yra semantinio pobūdžio. Paprasčiausiai liktų nesuprantama, kodėl lietuvių ir latvių kalbose tokia didelė reikšmių įvairovė. Išvesti ją iš lyvių veiksmažodžio reikšmės „eikvoti“ – beviltiška. Tokia reikšmė, tiesa, tiek lietuvių, tiek latvių bent kiek pažįstama, tačiau kitų reikšmių fone ji čia, kaip toliau bus matyti, aiškiai yra antrinė. Gal kas galėtų, beje, bent kiek pasiremti prielaida, kad lyvių veiksmažodis tik tariamai vienareikšmis, kad daugiau jo reikšmių nežinoma tik dėl skurdesnės tos kalbos duomenų dokumentacijos, tačiau juk ir daugiareikšmiai žodžiai dažniausiai skolinami tik viena kuria nors reikšme. Net sugretinus tarpusavy vien lie. *pujóti* ir la. *pu(i)jāt* reikšmes, aiškiai regėti, kad dauguma iš jų tiek skirtingos, tiek specifinės, jog išvelgti skolinimo santykius tiesiog nelieka jokio noro.

Kalbant apie skolinimą, jo kryptį, kartais viską lemia žodžio tolesnio etimologizavimo išgalės: kurioje kalboje nesunku ar bent lengviau išaiškinti jo galutinę kilmę, susidarymą, tai jis ir priskiriamas, laikomas jos pačios (indigeniu) žodžiu. Norėdamas bent kiek daugiau orientuotis dėl lyvių veiksmažodžio, bet neturėdamas po ranka net būtiniausių žodynų ir apskritai per mažai nusivokdamas apie Pabaltijo suomių kalbas, autorius yra kreipęsis pagalbos į rygiškę profesorę M. Rudzytę, kuri buvo maloni 1993 m. gruodžio 28 d. laišku painformuoti, kad lyv. *puij* žinomas iš F. Vydemano parengto žodyno¹³, kad iš ten jį paėmęs ir L. Ketunenas, tik fonetiškai transkribuodamas ir pridėdamas spėjimą dėl galimos kilmės iš estų kalbos¹⁴, kad jo prirašytas estų veiksmažodis yra to paties F. Vydemano sudarytame estų kalbos žodyne¹⁵, tačiau dabartinėje estų kalboje nesąs žinomas, nepavykę jo rasti nė stambiuosiuose žodynuose

¹³ Joh. Andreas Sjögren's Livisch-deutsches und deutsch-livisches Wörterbuch, im Auftrage der kaiserischen Akademie der Wissenschaften bearbeitet von Ferdinand Joh. Wi ed e m a n n, St. Petersburg, 1861, 86: *(Puij *pr.* *pujüb* 8.) verschwenden, aufzehren. (Žvaigždute pažymėti žodžiai paties F. Vydemano negirdėti, pratarėje, V–VI p., jis sakosi už juos nelaiduojąs).

¹⁴ L. Kettunen, Livisches Wörterbuch mit grammatischen Einleitung, Helsinki, 1938, 313: **pu'ijj(ä)*, *pr. pujuB* S*W* liv*W* verschwenden, aufzehren. /? < est. *pujutada* zerbröckeln, vgl. *pu'dd ä*/.

¹⁵ F. J. Wi ed e m a n n, Estnisch-deutsches Wörterbuch, St. Petersburg, 1893, 978 skl.: *pujutama*, -tan, -tada¹ *bröckeln, brocken, zerbröckeln, zerkleinern, sisse p. einbrocken.*

(net ir tarmių), neužsimintas jis, kaip esą matyti iš rodyklės, nė suomių kalbos etimologijos žodyne, neįtrauktas, pagaliau, į A. Rauno žodyną, pateikiantį minimalią etimologijos informaciją apie 5800 estų žodžių¹⁶. Tad vaizdas apytikriai aiškus: lyvių žodis, iš kurio kartais kildinamas la. *pu(i)jât* (ir netiesiogiai lie. *pujóti*), nėra visiškai tikras, patikimai dokumentuotas, o perspektyvos jį etimologizuoti kaip pačių Pabaltijo suomių žodį – labai miglotos. Daug natūraliau, rodos, būtų kalbėti apie atvirkščios krypties skolinimą – iš latvių kalbos. S. Suhonenas savo monografijoje apie lyvių leticizmus¹⁷ šio žodžio, tiesa, neužsimena, bet veikiau tai tikrai susitaikymas su šio tokias tradicijas jau turinčia baltistų nuomone, ne savarankiško persvarstymo padarinys. Kokia galiausiai lyv. *puij* „eikvoti“ kilmė – spręsti suomių-ugrų kalbų specialistams. Čia tik svarbu konstatuoti, kad tuo atveju, kai baltų kalbų veiksmažodžio etimologiją atsisakoma tirti pačiose baltų kalbose ir tyrimas nukeliamas į Pabaltijo suomių kalbas (kur, girdi, to veiksmažodžio tėvynė), žodis lieka, bent tuo tarpu, be tolimesnės etimologijos, jo tikrasis susidarymas nepaaiškėja.

Savo semantika, taip labai prieštaraujanti skolinimo hipotezei, lie. *pujóti* ir la. *pu(i)jât* visai natūraliai įsijungia į baltų kalbose plačiai atstovaujamą žodžių šeimą, atsiremiančią į (galiausiai onomatopėjinės prigimties) ide. **pū-*, **peu-*, **pou-* „pūsti(s)“. Buvusi vieninga šeima yra apirusi, susidariusi (arba dėl senųjų determinatyvų, arba dėl vėlesnių priesagų prisijungimo) visa virtinė naujų šaknų, pasibai giančių įvairiais priebalsiais, pvz.: *-t-*, plg. lie. *pūsti* (*pūčia*, *pūtė*), la. *pūst*; *-d-*, plg. lie. *pūdaloti* (dažniau *pūdaloti*, *pūdeliuoti*) „taršyti, kedenti“ (E. Frenkelis s. v. nei iš šio nei iš to ši žodį yra priskyres *pjáuti* šeimai), la. *pudât(iês)* „krauliotis; storai (ir ilgai) rengtis“; *-r-*, plg. lie. *pūrti*, la. *purinât* „purtyti, kratyti, parenti“; *-p-*, plg. lie. (ryt.) *paūpti* „dvėsti, stipti“, la. *paupt* „t. p.; pampti“ (čia ir lie. *pripūpti* „pritvinkti, pripampti“, *pūpkis* „sprąstukas; spurgas; žindukas; spuogas; neužauga“, *pūplinti* „daryti pasipūtusį, purinti“ ir pan.); *-k-*, plg. lie. *pūkoti* „po truputį pūsti, pūscioti“, la. *pukât* „elsėti, pūkštuoti“ (EH) (čia ir lie. *puknūs*, *-i* „išakijęs, minkštas, purus; standžiai klampus“, *puknė* „pūslė; skaudulys“, *pūkyti* „valgyti, driungti“ – plg. *pūsti*, *prisiputóti* tokia pat reikšme, la. *puknis* = *pukna zeme* „guri pelkės žemė, ypač durpžemis“ ir pan.); *-g-*, plg. lie. (nu)*pūgti* „spuogais (nu)berti“, (iš)*pūgarioti* „(iš)parenti“, la. *paūgurs* „kalva, kauburys“, *pugulis* „pauškulė, spuogas“.

Čia svarstomas baltų veiksmažodis lietuvių kalboje net ir po šiai dienai, be kitų, naujesnių, tebeturi išlaikęs pirmykštę reikšmę „pūsti“, panašiai kaip ir lie. *pūsti*,

¹⁶ A. Raun, Eesti keele etümoloogiline teatmik, Rooma–Toronto, 1982.

¹⁷ S. Suhonen, Die jungen lettischen Lehnwörter im Livischen, Helsinki, 1973.

la. *pūst*, lie. *pūtauti*, *pūkoti* ir dar kai kurie kiti šios šeimos veiksmožodžiai. Tik nėra ko slėpti, kad lie. intr. *pujoti* 2 rkš. „pūsti“ yra ne visai tikras dalykas. LKŽ tegalėjo pasiremti tik dviem šaltiniais, ir nė vienu iš jų labai pasikliauti negalima: nei L. Geitleriu sykiu su jo nurodytais kažkokiais S. Mikuckio rinkiniais¹⁸ (LKŽ atskirai prirašytas LV = ME tarpiskai, per K. Būgą, irgi remiasi tuo pačiu šaltiniu), nei P. Cvirka, kuris savo gimtojoje tarmėje žodžio negalėjo turėti ir apskritai vargiai bus jį kur nors girdėjęs iš gyvosios kalbos. Kai A. Lyberis (žr. 2 išn.) „pūsti“ reikšmę dar kiek modifikuoja, laiko ją esant mažesnio intensyvumo bei kartotinę (ar nutrūkstamą), rusiškai versdamas „повевать, подувать“, o sinonimų žodyne dėdamas prie dominantės *pūsčioti* „tarpais ir nesmarkiai pūsti“ (į vieną virtinę su *pūkšnóti*, *pūsnóti*, *pūténti*, *dvelkčioti*, *dvelksėti* ir pan.), to jau kitaip nepavadinsi, kaip išsigalvojimu, kurio tikrasis žodžio vartojimas Žemaičių šiaurės vakaruose nė kiek neremia.

Lie. *pujoti* 1 rkš., jau nekelianti jokių abejonių, – tai iš dalies irgi dar ta pati pradinė „pūsti“ reikšmė, tik tranzityvinė (plg. jau cituotą ir pakomentuotą *pujoti* pavartojimą „Būdo“ pratarmėje). Tačiau sykiu veiksmožodis taikomas ir ne (vėjo) pūtimo sukeliama blaškymui, svaidymui, sklaidymui, kaip tai pasitaiko ir su kitais šios šeimos veiksmožodžiais, plg. *atpustyti* 7 „numesti šalin“ (didesnių LKŽ straipsnių, kad būtų prireikus lengviau rasti reikalingas reikšmes, nurodyti jų eilės numeriai), *išpustyti* 6 „išmėtyti, išblaškyti“, *išpūryti* 3 „išsvaidyti“, *pūrtyti* 6 „kratant kapsyti, drabstyti, sklaidyti“, la. (-) *puŕŕit* (*puŕit*) „mesti, mėtyti“ ME, *puŕŕit* „ātri mest“ EH. Prie lie. *pujoti* 1 rkš. prišlietas poreikšmis „kedenti, šiaušti, taršyti“ yra dar įprasčiau, dažniau pasikartojantis, plg. lie. *papūsti* 8 || „pašiaušti“, la. *izpūst* „t. p.“, lie. *purénti* 2 „kedenti, daryti išsipūtusi“, la. *purināt* „t. p.“ (šalia „purtyti“ ir pan.), lie. *pudénti* „kedenti, parenti“, *pūdal(i)oti* (*pūdelioti*) „draikyti, velti, taršyti, kedenti“.

La. *pu(i)jāt* 1 rkš. yra tarsi lie. *pujoti* 1 rkš. tęsinys – blaškymas, svaidymas, sklaidymas, taršymas pereina į ardymą, draskymą, niokojimą, naikinimą (pustomas, blaškomas, ardomas dalykas galiausiai visai pražūva, išnyksta). Giminiškų veiksmožodžių, įgijusių „ardyti, naikinti“ ar panašiai nusakomą reikšmę, yra tikrai daug, plg. lie. *nupūsti* 3 „pučiant nuvaryti“ || „pučiant pašalinti, panaikinti“ | *Tos sodybos yra jau seniai nūpūstos* („nugriautos“), *pūrinti* 5 „draskyti“, *išpūrinti* 4 „išdraskyti“ (plg. čia *Ko aš*

¹⁸ L. Geitler, *Litauische studien*, Prag, 1875, 105: *pujoti* blasen (vom winde). Mik. Toje vietoje įdėtuose Neselmano žodyno papildymuose L. Geitleris yra pateikęs maždaug pusšimtį S. Mikuckio žodžių, tarp kurių gerokai retenybių (kai kurie į LKŽ įtraukti tik iš šio šaltinio, vienas kitas tiek įtartinas, pvz., *kninti* (*pra-*) „sprogti, skleistis“ 92, kad visai nedėtas), tačiau specifinių *pujoti* arealo žodžių lyg ir nėra. Gali būti, kad *pujoti* arba S. Mikuckio išsirašytas iš S. Daukanto, arba pats L. Geitleris, pateikdamas tame pačiame sąrašė ir žodžių iš S. Daukanto, bus supainiojęs šaltinių nuorodas (panašaus likimo galėtų būti *sriegti* „varginti, kamuoti“ 111).

giedosiu, ko aš linksmas būsiu, kad išpurino vėjelis lizdelį ! su pieteic ganiem, lai nepujā putnu lizdas ! ME s. v. *puijāt*), *supūrinti* 4 „supešioti, sudraskyti“, *pūrtyti* 10 „draskyti, pešti“, *apipūrtyti* 3 „apdraskyti“, *supūrtyti* 5 „sudiraskyti“, *užpūrtyti* 2 „t. p.“, *puřkoti* 2 „taršyti, plėsti, gadinti“, *nupuřkoti* 2 „sudiraskyti“, (*su*)*purkųti* „t.p.“ (dėl priklausymo šiai šeimai plg. *purknūs* „putnus, purus“), *išputėti* 1 „išnykti, pražūti, niekais nueiti“ (pan. su *nu-*, *su-*; kaip ir toliau einantis latvių kalbos atliepinys, savo intranzityvine reikšme ypač primena cituotą J. Langijaus (*iz*)*puijāt*), la. *putēt* „t.p.“, *izputēt* „iširti, (su)žlugti, dingti, vėjais nueiti“, *nūoputēt* „nusibaigti, sunykti; dingti, prapulti“, *putināt* „stekenti, skurdinti, žlugdyti, pražudyti; ardyti, niokoti“ (šalia džn. „dulkinti; pustyti“ ir pan.), *izputināt* „sužlugdyti, pražudyti; išardyti, sugriauti, suniokoti“, *nūoputināt* „nugriauti, nuardyti“¹⁹, lie. *pūdeliuoti* (*pūdeliuoti*) 1 „trupinti, smulkinti“ (šalia „pūsti, garbiniuoti plaukus“), *išpūderioti* „išardyti, išdraskyti, išpurcenti“, *išpukoti* „išblaškyti, išdraskyti“, *nupukoti* „apgriauti, sudarkyti“. Pasitelkti giminaičiai savo semantika pirmiausia padeda suprasti la. *pu(i)jāt* pirmosios reikšmės įprasčiausią 1a atmainą, tačiau ir likusios dvi atmainos – 1b ir 1c – artimos jai ir todėl atskiro aiškinimo kaip ir neprivalo. Dėl 1b nebent būtų galima pasakyti, kad ji žinoma tiksliai iš K. Elverso (kartoto, beje, vieno kito vėlesnio leksikografo), kur jau cituotame *abschinden* straipsnyje (*iz*)*puijāt* reikšmę visai tiksliai neįmanoma nustatyti; kadangi tame žodyno straipsnyje v. *abschinden* jau perteikia la. *noplėst*, *nodirāt*, la. (*iz*)*puijāt* veikiausiai reikėtų semantiškai gretinti tik su v. *zu sehr nutzen*, pastaruoju suprantant per didelį dėvėjimą (ne apskritai vartojimą), drabužių plėšimą, vadinasi, K. Elverso veiksmožodžio reikšmę gal geriausiai galėtų perteikti lie. *drėngti* „nešiojant plėsti, draskyti“, nors atsargumo sumetimais pateisinamas ir platesnės semantikos *dýžti* „t.p.; dirti, lupti“. Dėl 1c („nukraustyti, pašalinti“) plg. lie. *apipustyti* 2 „apipūsti, nupūsti, nušluostyti“, *nupustyti* 3 „nuvalyti, nukraustyti, nubraukti pustant“; be to, čia galima įžiūrėti sąsają ir su la. 4 rkš. („tvarkyti“).

Su latvių pirmąja (tiksliau 1a) reikšme sutampa lietuvių šeštoji reikšmė „-griauti, -naikinti“. Kaip sakyta, ji individuali, tik iš S. Daukanto žinoma. Pamačius, kad tokią reikšmę yra įgijęs ne vienas ne tik latvių, bet ir lietuvių kalbos veiksmožodis iš tos pačios žodžių šeimos, ir veiksmožodyje (-)*pujoti* tos reikšmės pasirodymą veikiausiai nereikėtų aiškinti latvių kalbos įtaka. Jei maždaug tokia pat reikšmė, tad irgi gana savotiškai, individualiai, S. Daukantas yra be svetimės įtakos pavartojęs *pustyti* (plg. *Bažnyčias, klioštorius, piles į dulkes pustė* LKŽ X 1091), tą patį kitur panašiuose kontekstuose jis galėjo savarankiškai padaryti su *pujoti*, kuris jam buvo, kaip jau anksčiau užsiminta, pirmiausia *pustyti* sinonimas.

¹⁹ E. K a g a i n e, S. R a ģ e, Ērgemes izloksnes vārdnīca, II, Rīga, 1978, 442.

Dėl lie. *pujóti* 5 rkš. „-parenti (žemę)“ plg., be lie. *purénti*, *pùrinti*, *purinéti*, dar (*iš*)*putinéti* „labai (iš)parenti, gerai įdirbti“, (*išsi*)*pùdeléti* „(išsi)akėti“. Žemės purenimas gali būti suvokiamas ir kaip jos sklaidymas, žarstymas (lie. 1 rkš.), ir kaip ardyimas (la. 1 rkš.; plg. lie. *purénti* semantiškai atstojantį la. *îrdinât* – priežastinį veiksmažodį šalia pamatinio savaiminio *îrt* „irti, ardytis“).

Į darnią, gana vieningą reikšmių samplaiką, apimančią iš esmės visas jau apžvelgtas reikšmes (lie. 1, la. 1 bei lie. 6, lie. 5), gražiai įsiterpia Žemaičių šiaurės vakarų šnektose tvirtai įaugęs *pujótis* su savo reikšme „plunktis, pertis smėlyje, žemėse (ppr. apie vištas)“ (prie LKŽ nurodytų vietų dar galima pridėti Šatės, Židikūs, Tlŕkšlius, Akmėnė), taip pat šalia atsiradę *iš-*, *nu-pujóti* „plunkiantis, periantis iškapstyti“. Višta perdamosi ir ardo, kapsto žemę, ir šiauria, purina plunksnas, ir svaido į šalis, blaško žemes bei pusto dulkes. Iš tos pat šeimos veiksmažodžių, pasirodo, dar ne vienas tarmėse vartojamas vištos pėrimuisi vadinti, plg. *puréntis* (s. v. *purénti* 4) „atsigulus kapstyti, purinėti žemėse, smėlyje“ (dar žr. LKK XIII 66), *pùrintis* (s. v. *pùrinti* 4) „t. p.“, la. *purinât(iês)*: *purrinaht, im Sande baden... purrinatees, sich aufwettern wie das Fasel* (G. F. Stender [žr. 9 išn.] I 212), *îepurinâtiês* „įsiplunkti, įsipujoti (apie smėlyje besiperiančias vištas)“, lie. *puřstis* (s. v. 2 *puřsti* 2) „kuistis, purinėti žemėse, smėlyje“, *purténtis* (s. v. *purténti* 2) „kuistis, plūktis, purinėti“, *pùrtytis* (s. v. *pùrtyti* 9) „kuistis, purinėti“, *pùrtintis* (s. v. *pùrtinti* 8) „t.p.“, pagaliau dar prie jų artimai prišlijusių *puřpintis* (s. v. *puřpinti* 2) „kuistis, kapstyti“ (*Vištos puřpinas – bus lietaus*). Nors reikšmė labai siaura, specifinė, žmonių kalba jai reikšti turi nemažai žodžių, tarp jų, žinoma, ir nepriklausančių šiai šeimai: lie. *peřtis* (s. v. 1 *peřti* 6 „mazgoti, maudyti, prausti (ppr. pirtyje)“ ||) „plunktis, voliotis (smėlyje ar šiaip kokioje purioje medžiagoje)“ – šio veiksmažodžio tokia reikšmė veikiausiai yra sena, paveldėtinė, nes ne tik Lietuvoje platokai pažįstama, bet ir sutampa su la. *pėrtiês* „t. p.“²⁰, *perinâtiês* „t.p.“²¹, II *pirinâtiês* „t.p.“; be to, dar vartojami lie. *kuřstis* (s. v. *kuřsti* 2), *kulstis*, *plūnkstis* (s. v. *plūnksti* 4), *plustéti* 4 „kuistis, kapstyti“ (ilustracija ta pati, kurią pateikia V. Vitkauskas [žr. 1 išn.] s. v. *plustéti* 5 „kapstyti, rausti“), *plūstintis* (s. v. *plūstinti* 5), *plastéti* 9, iš dalies *máudytis*, la. *kuřinâtiês*. Lietuvių kalbos sinonimų žodyne *pujóti* randamas, kaip jau buvo sakyta, net trijose sinonimų virtinėse, tarp jų ir prie dominantės *pūsčioti*, kur jo neturėtų būti, tačiau *pujótis* yra likęs neištrauktas, nes reikšmės „kuistis, plunktis, pertis“ sinonimai to žodyno

²⁰ ME įjungta į platesnę reikšmę „spurdėti, blaškytis“, tačiau kitur eina visai atskirai, žr. E. Kagaïne, Ėrgemes izloksnes vārdnīca, III, Rīga, 1983 s. v. *pėrtiês* 2; LLVV VI₁ s. v. *pėrties* 2.

²¹ Be ME, dar ir E. Kagaïne III s. v. II *perinâtiês*; iš senųjų žodynų G. F. Stender II 101: *sich im Sande baden wie das Fasel, perrinatees*.

kažkodėl visai nutylėti. Dabartinės lietuvių kalbos žodynas irgi per daug jau santūrus – iš čia minėtų sinonimų jame bene tik vienas *kuistis* šiaip taip laikosi (antrąja iš trijų pateikiamų reikšmių).

Reikšmė „eikvoti“ nei lietuvių (3 rkš.), nei latvių (2 rkš.) kalboje nėra dažna, nors jai ir lengva atsirasti šalia jau apžvelgtų kitų reikšmių. Iš tos pačios šeimos narių pakeliui į tokią reikšmę, pavyzdžiui, yra lie. (*iš*)*pūsti* pasakymuose *Perka niekus, pinigų tik pūt ant vėjo* LKŽ X 1077, *Pinigus nematai, kaip vėjas išpučia* s. v. *išpūsti* 1 (prk.), o jau aiškiai ją turi *išpustyti* 8 „niekais išleisti, iššvaistyti“, *pūstyti* (*pūsto, pūstė*; ir su iš-) „niekais leisti, eikvoti, švaistyti“²², *prapūtauti* „praleisti, praūžti (turta)“, la. *izputīt* „išeikvoti, išleisti“ EH, (*iz*)*putināt* „t. p.“. Lietuvių kalboje *eikvoti* pakaitalų (sinonimų) labiausiai mėgstama pasitelkti iš tokių veiksmazodžių, kurių pirmesnė (ir toliau paprastai liekanti pagrindinė) reikšmė – „svaidyti, blaškyti“, plg. *barstyti, blaškyti, drabstyti, láidyti, méčioti, métyti, puškoti, sváidyti, švaistyti, žarstyti*. Tad lie. *pujoti* 3 reikšmė akivaizdžiai remiasi 1 reikšme, jos esmę sudaro įprastinio *pujoti* „svaidyti, blaškyti“ perkeltinis vartojimas. Kiek kitaip yra latvių kalboje. Ten irgi remiamasi įprasčiausia 1 reikšme, tik jau ne visai tokia pat. Tai taip pat nėra visai nelaukta: nors latviai eikvojimą ne sykį irgi suvokia kaip svaidymą, blaškymą (plg. la. *bārstīt, kàisīt, svaidīt* dvejopą vartojimą), jiems gana įprastas ir jo tapatinimas su (turto, ūkio, lėšų, sveikatos) ardymu, draskymu, niokojimu, žlugdymu, niekinimu, naikinimu, kaip tai rodo įprasčiausias la. (*iz*)*šķiēst* „(iš)eikvoti“ (šalia „plėsti, ardyti, skaidyti; taškyti“) su sinonimais (*iz*)*šķaidīt* (: „traiškyti; (iš)taškyti, (iš)drabstyti“), *skaidīt* (: „skaldyti; skiesti“), (*iz*)*šķērdēt* (: „darinėti, pjaustyti; suplėšyti, sudraskyti“), *izšķērst* (: „išskrosti, išdarinėti“, *nūoskārdēt* „nuopuostit; nuopert“ EH), (*iz*)*gàisināt* (: „sunaikinti, išgaišinti, pradanginti“, *gàist* „nykti, dingti“), *nūoniēkuōt* (: „nuniokoti, išnaikinti, žudyti; vainoti, niekinti“), *traikšīt* (: „traiškyti, spaudyti, trupinti“). Pastarųjų dvejopų reikšmių glaudžios sąsajos fone darosi suprantama, kodėl ir šios šeimos jau užsiminto *izputināt* abejopas vartojimas („pražudyti, sužlugdyti, suniokoti, sugriauti, išversti“ ir „išeikvoti, iššvaistyti“) ME įjungtas į vieną ir tą pačią trečiąją reikšmę: „zu grunde richten, ruinieren, liederlich verkommen lassen, vertun, vergeuden, zerstören, vernichten, schmettern“ (nors, galima pridurti, to veiksmazodžio žinoma ir reikšmė „išblaškyti, išpustyti“, pateikta antrąja). Tokiu būdu paaiškėja, kad reikšmė „eikvoti“, dėl kurios čia svarstomas veiksmazodis labiausiai ir kildinamas iš lyvių kalbos, yra ne tik antrinė, bet ir vėlyva,

²² Kad jį reikia tapatinti ne su slavizmu 2 *pūstyti, -ija, -ijo*, kaip tai padaryta LKŽ X 1095, o su *pustyti* retesniu variantu 1 *pūstyti* (*pūsto, pūstė*) „nešioti, blaškyti (ir pan.)“, jau yra sakyta kita proga, žr. Baltistica XXV(1) 47 3 išn.

pasirodžiusi arealo pietinėje dalyje vienos (lie. *pujoti* 1), o šiaurinėje – jau kiek kitos (la. *pu(i)jât* 1) reikšmės pamatu.

Lieka dar keletas reikšmių, kuriomis pažįstamas tik la. *pu(i)jât* (su vediniais). La. 3a reikšmę „vyti, varyti“ lengviausia įsivaizduoti atsiradus iš pirminės „pūsti, pustyti“ (nebeišlikusios, bet plg. lie. 1 rkš.), kurią lygiai gerai dar galima nusakyti ne tik žodžiais „blaškyti, sklaidyti“, bet ir „giñti, vaikyti, varyti“. Kai ginimo, vijimo, varymo objektas – žmonės, net išlikus subjektu vėjui, visai priartėjama prie la. 3a reikšmės, plg. *Vaikiukus, rodos, kas pūste prie jų (mergaičių) supūtė* (LKŽ s. v. *pūsti* 2); *Iš kažkur tokią mergą vėjas atpūtė* (s. v. *atpūsti* 2); *Po kiek laiko nežinia koks vėjas jį vėl užpūtė* (s. v. *užpūsti* 7); *Nutilkite rėkusios, kad jus kur vėjai išpustytų!* (s. v. *išpustyti* 1). Kai ir veiksmo subjektas žmogus, skirtumo nuo la. 3 reikšmės kaip ir visai nelieka: *Sustoję norėjo primušti, bet, tvėręs pagali, visus išpusčiau* (s. v. *išpustyti* 7 „išgainioti, išvaikyti“). Iš kitų giminaičių tokią reikšmę (tiesiogiai ar netiesiogiai atsiradusią iš „pustyti, blaškyti“) dar turi la. *(àiz)pudît* „(iš)vyti, pašalinti“ (J. Endzelynas, beje, ME s. v. *pudît* netvirtai užsimena kitokį aiškinimą, pagal kurį žodis priklausytų lie. *spáusti* šeimai), lie. 2 *púdyti* (su *iš-*, *už-*) „vyti, varyti“, *išpúryti* 2 „išvaryti“ (: 3 „išsvaidyti“), la. *àizpurnît* „nuvyti, pavaryti“ EH (: *puñît* „(nu)mesti, mėtyti“).

Dėl la. 3 rkš. 3b atmainos neatskiriamos sąsajos su 3a jau buvo kalbėta. O kai raginimas skirtas šuniui (norint, kad jis vytų, varytų), 3b „raginti“ pereina į 3c „siundyti“. Iš kitų giminiškų veiksmažodžių taip vartojamas, pvz., la. *sapudît* „užsiundyti“. Gretimą ilgesnės priesagos vedinį *(sa)puijinât* „(už)siundyti“, tiesa, gal būtų galima laikyti esant pasidarytą ir iš reikšmės „draskyti“ (la. 1 rkš.) pamatinio veiksmažodžio, plg. la. *plesinât* (ir *plêsinât*² EH) „siundyti“ (: *plêst* „plėš(y)ti, draskyti“).

La. 4 rkš. „tvarkyti(s), rengti(s) (išvykstant)“ irgi pasirodo ne tik šiame, bet ir dar viename kitame giminiškame veiksmažodyje: la. *pañnâtiês* „(manta) kraulioti, tvarkytis (kraustantis), kuistis“ (ir „per storai rengtis“) ME, EH, E. K a g a i n e, S. R a ė e s. v., *sapudîtiês* „susitaisyti, pasipuošti į kelionę“, *pudât* „dėlioti, kraustyti“, *izpudâtiês* „išsirengti, susitaisyti“ (ir „išsikraustyti, išsiropšti“) EH. Jei la. 4 rkš. kartais iš tikrųjų jau būtų galima perteikti kaip „pustytis, puoštis“ (taisymasi, rengimasi į kelionę, ypač moteriškų, lengva palaikyti pirmiausia išsipustymu, pasipuošimu), toliau tikėtų palyginti, be lie. *pustyti(s)* „gražinti(s), puošti(s)“, dar *pùdeliuotis* (s. v. *pùdeliuoti* 3) „dabintis, puoštis“, *1 púderêtis* 1 „t. p.“. Akivaizdus „pustytis“ artumas reikšmei „pūsti“ (ir „pustyti“) veikiausiai ir bus paskatinęs J. Endzelyną užsiminti lie. *pujoti* „pūsti“. Tačiau la. 4 rkš. artumas pirminei reikšmei ko gera yra šiek tiek tariamas ar bent jau ne toks, kad verstų tą reikšmę kildinti tiesiai iš pirmykštės reikšmės. Greičiau reikėtų manyti, kad ji išaugusi iš tų reikšmių, kuriomis dar ir dabar la. *pu(i)jât* pažįstamas. Ypač lengva įžiūrėti perėjimą nuo 3 prie 4 rkš.: „vyti, varyti“, kai kalbama apie varymą iš namų (su manta), virsta „(varu) kraustyti“,

plg. EH s. v. *izpuījāt*: *i. uotru pa Jurģiem nuo mājām laukā*, o 4 rkš. taikoma ne bet kokiam tvarkymui(si), krauliojimui, o paprastai tokiam, kuris reikalingas kraustantis, išvykstant. Dėl reikšmių sąsajos čia tinka palyginti lie. *kráustyti(s)* „dėlioti(s), kraulioti(s), tvarkyti(s)“: „danginti(s)“, iš dalies ir *vókti(s)* „tvarkyti(s), taisyti(s), valyti(s)“: (refl.) „kraustytis, dangintis“ sykiu su la. (*nūo*)*vâkt* „(nu)kraulioti, (nu)valyti, (nu)rinkti, (su)tvarkyti“: (*iz*)*vâktiês* „dangintis, išsikraustyti“. Net 1 ir 4 rkš., iš pirmo žvilgsnio lyg ir antoniminės („ardyti, netvarką daryti“ – „tvarkyti(s)“), nėra jau tokios nesuderinamos: skubotas taisymas į kelionę – tai dažnai sykiu ir ardytas, vėlimas, naršymas, vertimas. Kaip tokios ir panašios reikšmės nesunkiai sugyvena tarpusavy, gali pailustruoti kad ir lie. *kuīsti*, reiškiantis, be kita ko, „kasti, kapstyti, draskyti; rausti, versti, naršyti“ (plg. la. 1 rkš.): (refl.) „atsigulus kapstyti, purinėtis žemėse, smėlyje“ (lie. 4 rkš.): (refl.) „ilgai ruošti, rengti, pamažu tvarkyti“ (la. 4 rkš.); iš jo priešdėlių vedinių dar plg. *sukuīsti* „sujaukti, suvėlti, suversti“, (refl.) „susivėlti, neapsitvarkyti“: (refl.) „susidėti, susitvarkyti“.

Lieka paskutinė reikšmė, la. 5, atskiresnė nuo visų kitų ir todėl vienintelė kelianti didesnių abejonių. Ją registruoja tik EH, kur jau iš paties pateikimo matyti svyravimas, ar tai laikyti to paties keliareikšmio *pujāt* dar viena reikšme, ar visai atskiru (vaikų kalbos) žodžiu: s. v. *pujāt* prirašyta tik nauja, trečioji, reikšmė „kakoti“ (pirmąja čia eina „varyti, siundyti“), tačiau *II àizpujāt* atskirtas nuo ME buvusio *àizpujāt* „išvyti“, homonimais laikomi ir *II sapujāt* „suteršti, apdergti“ su *sapujāt* „paskatinti, suraginti“ ME, bet *II sapujāt* kartu straipsnio pabaigoje (kur paprastai dedamos pastabos dėl žodžio kilmės ar bent sąsajos su kitais žodžiais) nurodoma palyginti su *sapuijāt* (o tas jau buvo ME reikšme „nuniokoti, sugriauti“). V. Zepas, dėdamas la. *pu(i)jāt* prie skolinių, reikšmės „kakoti“ neužsimena. Jei *pujāt* „kakoti“ (sykiu su *pujas* „išmatos“ EH) tikrai būtų visai atskiras vaikų kalbos žodis, gal būtų galima spėti jį susidarius kažkokio šlykštėjimosi reiškiamojo žodelyčio pamatu. Lietuvių kalboje šalia įprastinės interjekcijos *fūi* „fe, ve, kaka“ nurodoma tokia pat reikšme esant ar buvus ir *pūi* LKŽ s. v. *pūi* 3). D. Zemzarė į savo interjekcijų apklausą yra įtraukusi *pui*²³, tik kažin, ar tokia funkcija. Sprendžiant iš to, kad į panašų jos garsiųjų žodžių apklausą paklūta ir *pujāt* su *puijināt*²⁴, reikia manyti, kad ji veikiausiai bus turėjusi galvoje šunų siundomuosius žodžius: ME (*sa*)*puijināt* pažįsta tik reikšme „(už)siundyti“. Pasiliekančiam prie čia pateikto kitoniško reikšmės „siundyti“ aiškinimo, svarbu vis dėlto iškelti, kad D. Zemzarė nebuvo linkusi la. *pu(i)jāt* visomis jo reikšmėmis atiduoti lyviams.

²³ Palīgs apvidu vārdū vācējiem, XIII, Izsauksmes vārdi, sastādījusi D. Zemzare, Rīga, 1971, 74.

²⁴ Palīgs apvidu vārdū vācējiem, XIV, Skaņu vārdi, sastādījusi D. Zemzare, Rīga, 1971, 82, 81.

Paprastesnis bei patikimesnis, šiaip ar taip, turėtų būti aiškinimas, neverčiantis kalbėti apie skirtingos kilmės homonimus. Atskyrus *pujât* „kakoti, teršti“ (kaip interjekcinės ar apskritai neaiškios kilmės žodį) nuo įprastinio *pu(i)jât*, liktų nesuprantama, kodėl jis pažįstamas kaip tik pramaišomis su pastaruoju, iš tų šnektų, kurios susiškia su pastarojo šnektomis, sudarančiomis mažesnįjį arealą, o ne kur nors tuose daug didesniuose plotuose, kuriuose įprastinis *pu(i)jât* negirdėtas. Kad tas pats įprastinis *pu(i)jât* galėjo įgyti ir reikšmę „dergti, teršti“, rodytų, pvz., lie. 2 *pripuŕpinti* „priteršti“: *Ar dyvai, kad iš baimės pripurpino kelines, 2 užpuŕpinti* „užpurkšti teršiant“ šalia *puŕpintis* (s. v. 2 *puŕpinti* 2) „kuistis, kapstyti“ (kitaip sakant, „pujotis“). Atsižvelgiant į labiausiai įprastą la. *pu(i)jât* 1 rkš., čia gerai turėtų tiktį semantinės paralelės iš lie. *dlrti* „plėšti, lupti“ giminaičių plataus rato: *apdairyti* 10 „apteršti, apdergti, apdaryti“ (ir refl.: *Vaikas apsidairė*): 7 „sužaloti, sužeisti“ (plg. la. 1 rkš.): 6 „aptvarkyti“ (la. 4 rkš.), panašiai ir *išsidairyti* 5 „išsituštinti“, *pridairyti* 2 „priteršti, pridergti, pridaryti“ (*Pridairė kelnes ir gana*); *daryti* 15 „dergti, teršti“: 10 „raišyti, valyti“, 11 „kastruoti“ (la. 1 rkš.): 7 „doroti, valyti“ (la. 4 rkš.), *nudaryti* 12 (refl.) „nusidergti“: 7 „nuvalyti, nuraišyti“, 8 „prastai iškastruoti“, 11 „sugadinti, pragaišinti“ (la. 1 rkš.): 5 „nuvalyti, nudoroti“ (la. 4 rkš.), *sudaryti* 7 „suteršti, sutepti, (refl.) susidergti“: 9 „sugadinti, sudaužyti, sumindyti“ (la. 1 rkš.): 5 „sudoroti, suvalyti, sutvarkyti“ (la. 4 rkš.), panašiai ir *apdaryti* 5 „apdergti, apteršti“, *pridaryti* 9 „pridergti, pridirbti“, taip pat la. *daritiês* „tuštintis, apsidergti“ (*bēns darās*) ME s. v. *daritiês* 6; iš slavų kalbų galima pridėti r. *гепмó* „mėšlas“: *гпать* (*гепý*) „plėš(y)ti, draskyti“.

Nors lie. *pujoti*, la. *pu(i)jât* yra iš tokių žodžių, kurių etimologijos pasirinkimą lemia semantinė, o ne formalioji pusė, baigiant reikia šį tą pridurti ir dėl formos. Jeigu turimas galvoje vien pats žodžio skyrimas prie šaknies **pū-* (**pou-*, **peu-*) „pūsti(s)“ atstovų, su jokiais fonetiniais sunkumais nesusiduriama. K. Būga, specialiai kalbėdamas apie dvibalsį (lie. – la.) *ui* ir tarp daugelio pavyzdžių užkliudęs žuvelės pavadinimo variantą lie. *puikýs* (: *pūkýs*), turintį, jo nuomone, kaip tik priklausyti šios šaknies žodžių būriui, dėl kitų pateikiamų to būrio narių tenkinosi vien tuo, kad grafiškai parodė juose esant tą šaknį, *pūgzlýs* < **pū-ž-lýs*, *pū-ž-as*, *pū-gà*, *pū-ně* ir kitų tokių fone skaidydamas ir *pu-j-óti* „pūsti“²⁵. Specialiai imantis etimologizuoti kurį nors žodį, nebeužtenka jį suskaidyti į morfemas ir identifikuoti išskirtą pirminę šaknį. Paprastas morfeminis skaidymas dar nerodo, kaip žodis iš tikrųjų yra susidaręs. O etimologo siekiamas (nors ir ne visada pasiekiamas) galutinis tikslas – išaiškinti žodžio (bent jau neskolintinio) pirmykštę darybą.

²⁵ K. Būga, Rinkiniai raštai, I, 1958, 300 t.

Kadangi, viena, nėra šalimais žinoma vardažodžio, iš kurio būtų galima vesti rūpimą lietuvių–latvių (gal substratinį, iš kuršių perimtą) veiksmažodį (la. ret. *pujas* „išmatos“, nors formaliai ir galėtų pretenduoti į pamatinį žodį, pats, kaip matyti iš semantinio pamatavimo, yra vedinys iš la. *pujāt*, plg. lie. *svajà* iš *svajóti*, *ātsijos* iš *atsijóti*), antra, tuo veiksmažodžiu aiškiai linkstama vadinti kokį kartotinį bei smarkų veiksmą, reikia manyti, kad tai iteratyvų (iš dalies ir intensyvų) darybos tipo su **-āti(e)*, es. l. 3a. **-āja* (< **ājo*) tiesioginis vedinys iš dabar nebežinomo pirminio „pūsti“ reikšmės veiksmažodžio.

Galima dar šiek tiek pasvarstyti, kokio pradžioje būta to vedinio darybos skaidymosi, nors aiškinimo esmės tai nebeliečia. Norint tiksliai išvesti ribą tarp darybos pamato (to, kas paimta iš pamatinio žodžio) ir formanto, reikėtų žinoti, kaip darybos metu atrodė pirminis veiksmažodis, kokios buvo jo formos. To veiksmažodžio bent jau esamojo laiko formų tikriausiai būta su *j* (istoriškai *jo* kamieno), plg. la. *gūt* (: *gaut*), es. l. *guju/gūju* (šalia *gūstu*, *gūnu*), bt. l. *guvu* „gauti, įgyti, griebti“. Dėl perintegracijos *j* galėjo būti suvoktas kaip šaknies baigiamasis garsas ir plačiau apibendrintas, įvestas ir į bendratį (kur, atsidūręs prieš priebalsį, virto *i*, padėdamas susidaryti dvibalsiui *ui*). Lie.–la. **pujāti(e)* sandara pati savaime nereikalauja rekonstruoti pamatinio veiksmažodžio (ar jo varianto) **puiti(e)*, **puja* – jai paaiškinti visai pakaktų ir **pūti(e)*, **puja* „pūsti“ (ar net veiksmažodžio, visai neturinčio *j*, tada tik reikėtų kalbėti apie formanto variantą su *j* pradžioje ar tą *j* traktuoti kaip konektyvą, tarpdėlį tarp balsiu pasibaigiančios ir balsiu prasidedančios morfemos, fonetiškai žvelgiant – laikyti hiato šalinamuoju įterptiniu priebalsiu). Tačiau reikalas sykiu atsižvelgti į lie. *pūistyti* „mėtyti į šalis, sklaidyti, drabstyti, blaškyti“ (plg. artimiausio giminaičio, tik su kitu, bet sinoniminiu formantu padaryto paralelinio vedinio *pujóti* l rkš. nusakymą, duotą to paties LKŽ: „svidyti į šalis, blaškyti, sklaidyti“!) kartu su *atpūistyti* „atpratinti“, veikiausiai dar (*iš*)*puĩdyti* „(iš)vyti, (iš)varyti“ (šalia 2 (*iš*)*pũdyti* „t.p.“ – juos nebūtina laikyti vėlesnės garsažodinės kilmės, plg. dar *pũderėtis* „kapstyti“ ir pan.), pagaliau latvių pažįstamą variantą *puijāt* skatina pirmenybę atiduoti prielaidai, kad jau pamatinis veiksmažodis bus turėjęs bendratyje *ui*: čia užkliudytų darybos tipų dažniniai veiksmažodžiai aiškiai yra linkę turėti pamatinius kamienus, formaliai sutampančius su pamatinių veiksmažodžių bendračių, o ne kurių kitų pagrindinių formų kamienais; pamatinio veiksmažodžio bendraties **pui-* leidžia lengvai suprasti ir la. *pui-j-āt* su konektyviniu, darybos metu pasirodžiusiu, o ne iš pamatinio kamieno **pui-/puj-* gautu *j*, kaip kad lie. *puj-óti*, la. *puj-āt*.

Lietuviai ir latviai turi ir daugiau deverbatyvų, formaliai labai artimų *pujóti* bei *pu(i)jāt*, t. y. padarytų su tuo pačiu formantu ir susijusių su žodžiais, kurių šaknys baigiasi *ũ* (: *au*), ir vargu ar galima laikyti atsitiktinumu, kad šalia tokių išvestinių veiksmažodžių paprastai žinomi dar ir pirminiai veiksmažodžiai (ar bent paraleliniai jų

variantai) su *ui* bendratyje (ir *uj* asmenų formose). Štai pluoštas pavyzdžių, paremiančių ką tik pateiktą lietuvių–latvių veiksmažodžio darybos sandaros interpretavimą bei skaidymą ir kartu rodančių, kad istorinė gramatika galėtų kiek drąsiau kalbėti apie dvibalsio *ui* atsiradimą šaknyse su *ū* : *au*, negu tai daroma iki šiol: lie. *dujóti* „dūmoti, migloti, dūluoti; dulkti; tinginiauti, snausti; pleventi“: *dùiti, dùja (dūja, dułsta), dùjo* „trauktis dujomis, migla; netekti nuovokos, kvaisti; šokti; smarkiai bėgti, dumti“; la. *krùjâtiês, -ãjuos* „plūšinti, stumtis; skverbtis; taisytis, rengtis; užpulti, apnikti“: *kruit, kruju* (es. ir bt. l.) „vogti“, *krùtiês (virsū)* „apnikti; ropštis; kamuotis; nerimauti“: (senoviškesnis variantas) *krūtiês, krujuos/krūjuos, kruvuos (virsū)* „apnikti, už(si)pulti“: *kraūt* = lie. *kráuti*; *mujâtiês, -ãjuôs (mūjâtiês)* „vargingai verstis; veltui stengtis; kištis į kitų reikalus“, *nùomujât(iês)* „be reikalo nukamuoti; (refl.) nusilupti, nusimauti; nusiplūkti, nusikamuoti; išsiterlioti“, *àzmuījâtiês* „vargais negalais ištrūkti ar pakliūti“: *mùit, muju* (es. ir bt. l.) „vatuloti, žlioburti; zurdoti; monyti, apgaudinėti“, *mùitiês* „dirbant nepasistumėti į priekį, plūktis, kamuotis; kliudyti, painiotis po kojų, maišytis, grūstyti; gaišuoti, dykinėti“, lie. *mùiti, mùja, mùjo* „judėti, kraipyti“, *iš-, nu-mùiti* „-eiti“, *mùitis* „vargti“ (jei pastarasis nėra leticizmas): la. *mûtiês* „su vargu varyti, stumtis į priekį“, *àzmûtiês* „vargais negalais ištrūkti ar pakliūti“: *maût* = lie. *máuti*; lie. *plujóti* „bastytis, klajoti, plaujoti“: *plùiti, plùja, plùjo* „plūsti“ (*paplùiti* „paplūsti, aptekti“, *priplùiti* „pripamti, prisigerti“): *plūti, plūna (plūva), plūvo* „tekėti, plūsti“: *pláuti*; la. *u(i)jât, -ãju* „ūbauti, ūkštauti; barti, uiti“: lie. *ùiti, ùja, ùjo* „nuolat barti, vainoti; (rėkiant) varyti, guiti“, la. *vùit², vuju* „barti“: lie.–la. **ūti(e), uja*, plg. sl. **vyti* (< **(v)ūti*), **vъje* „kaukti“.

Derėtų paliesti dar vieną kitą žodį, savo reikšme ir forma stovintį visai greta lie. *pujóti*, la. *pu(i)jât* ir keliantį įtarimą, ar tai negalėtų būti artimi pastarųjų giminaičiai. Vien antraštėje nurodytų žodžių aiškinimui tiek ištįsus, kad jis jau kėsina peržengti šio žurnaliuko straipsniams pageidaujamas ribas, nuo to, deja, reikia atsisaityti, viliantis, jog tai gal bus galima padaryti kada nors atskirai.